

Békés Gellért OSB emlékeiből

Száz éve született Békés Gellért bencés atya, a Sapientia Főiskola egyik szellemi atyja

SOMORJAI ÁDÁM OSB

Abstract

Fr. Gerard Békés OSB, who lived in Saint Anselm's Abbey, Rome, was professor of Sacramental Theology and Ecumenism at the Pontifical Saint Anselm's University between 1946 and 1994. He was one of the founders of the inter-congregational Sapientia College of Theology in Budapest. The present publication of his diary notes (written in the autumn of 1946), commemorates his birth centenary. In the diary he describes the clandestine journey across the Soviet Zone of Austria to Saint Anselm's Abbey, Rome, made in the company of four young confrères, by the disposition of the Archabbot. Their journey led across mountains in the Tirol Area. The notes were discovered by Fr. Ádám Somorjai OSB in the Pannonhalma Archabbey Archives, and are to be consulted in manuscript under "Főapáti Hivatal" (Archabbots Papers, N. Prot. 30/47).

Keywords: *Gerard Békés OSB, Pontificio Ateneo Sant'Anselmo, Soviet Zone in Austria, Stanley Jaki OSB, Pannonhalma Archabbey Archives*

Kulcsszavak: *Békés Gellért OSB, Szent Anzelm Pápai Egyetem, ausztriai szovjet zóna, Jaki Szaniszló OSB, Főapátsági Levéltár, Pannonhalma*

Békés Gellért (1915–1999) pannonhalmi bencés (1933-tól) filozófiai és teológiai tanulmányait Rómában végezte, a bencések egyetemén, a Pápai Szent Anzelm Egyetemen.¹ Gellért atya itt is doktorált,² majd 1940-ben hazatért Pan-

SOMORJAI ÁDÁM bencés szerzetespap, történelem–német szakos tanár, az erkölcssteológia doktora, a vallástudományok kandidátusa, a Szent Anzelm Prímásapátság levéltárosa (2000–2007), a Vatikáni Államtitkárság munkatársa; honlapja: www.ahogy lehet.info.

¹ A Szent Anzelm Főiskola (mint a Cassinói Bencés Kongregáció főiskolája) alapítási éve 1687, a nemzetközi, megújított bencés főiskolát XIII. Leó pápa 1896-ban alapította. Korábbi meg-

nonhalmára.³ Főapáti titkárként működött, osztályfőnök volt a pannonhalmi gimnáziumban, hittant tanított a közeli Tóthegyen is, az általános iskolásoknak. Ő maga szerette elmesélni, hogy itt tapasztalta meg, mire is jó a teológiai doktorátus. Nos, amikor tanította keresztet vetni a tóthegyi alsó tagozatos hittanosokat, arra jött rá, hogy nem latin, hanem görög módra kell vessen keresztet, hogy a gyerekek, őt utánozva, latin módra tudják vetni. Azért kellett neki teológiából doktorálnia, hogy ezt megtanulja – mondta.

A II. világháború befejeződése után, amelyet a budapestiek szerettek ostromnak nevezni – csak Budapest ostromát értve alatta –, 1944 karácsonyától 1945 januárjáig (Pest), illetve februárjáig (Buda), amikor úgy tűnt, mindennek vége volt (ezt utólag felszabadításnak nevezték el),⁴ a romok alól kitápászkodott az ország és elkezdődött az újjáépítés. Ennek az újjáépítésnek a szellemi, lelki részében derekasan részt vett Gellért atya is. Pannonhalmán kívül is vállalt előadásokat, tartott lelkigyakorlatokat, elsősorban a KALOT és a KALÁSZ mozgalom szervezésében. Egy ilyen lelkigyakorlatos útján, Szegeden, 1946-ban, táviratot kapott a főapáttól, Kelemen Krizosztomtól, hogy visszaküldené a Sant’Anselmóba, vállalja-e a dispozióit. Az akkor 31 éves fiatalember lelki válságba került, úgy

nevezése általában főiskola. Mivel X. Piusz pápa 1914-ben megadta a doktorátus adásának jogát (fakultását), XI. Piusz pápa pedig 1933-ban a kitüntetett Pápai (Pontificio) címmel látta el, azért bátran nevezhetjük pápai egyetemnek. Lásd PIUS ENGELBERT OSB: *A Római Szent Anzelm Bencés Kollégium. Az első száz év rövid története (1888–1988)*, (Rendtörténeti Füzetek 8.), Pannonhalma, 2004, ford. Váróczy Zsuzsanna. Interneten: www.santanselmo.org.

² Teológiai doktorátusának címe: *De continua oratione Clementis Alexandrini doctrina*, (Studia Anselmiana 14.), Herder, Róma, 1942.

³ Életrajzához lásd BLAZOVICH ÁGOSTON OSB: A nyugaton élő magyar bencések élete és előljárójuk, in Boór János – Kiss Ulrich – Kovács K. Zoltán – Somorjai Ádám (szerk.): *Az egység szolgálatában. Köszöntő Békés Gellért 80. születésnapjára*, (Katolikus Szemle, 1994/3–4.), Pannonhalma, 1994, 9–24.; SOMORJAI ÁDÁM OSB: Békés Gellért OSB, 1915–1999, in Kránitz Mihály (szerk.): *Istenkereső tudósok. Magyar katolikus teológusportrék a XX. század második feléből*, Új Ember, Budapest, 2007, 37–48. – Publikációinak bibliográfiáját lásd *Az egység szolgálatában*, i. m. 63–82. Levéltári hagyatékát őrzi a Pannonhalmi Főapátság Levéltára és Könyvtára (Benedictina gyűjtemény).

⁴ Történetírásunk máig adósa annak a katasztrófa-élménynek a tudatosításával, amelyet 1945 jelentett a kortársaknak. Az elvesztett háború, az anyagi összeomlás, az emberveszteség, amely meghaladta az ország lakosságának húsz százalékát (ennek csak kisebbik része a halottak, nagyobb része Nyugatra menekült vagy Nyugaton maradt) – mindez véget vetett egy megszokott világnak. A világvége-hangulathoz adalék: SOMORJAI ÁDÁM OSB: „Az én szemem a... föltámadásra irányul.” Kelemen Krizosztom főapát (1929/1933–1947/1950) és a bencés alapítási tervek az Újvilágban, in *Csóka úrtól Gáspár atyáig. Ünnepi kötet Csóka Gáspár OSB 75. születésnapjára*, Győr, 2013, 137–161.

gondolta ugyanis, hogy neki továbbra is az ország lelki felépítésén kellene itthon munkálkodnia. Mit tesz ilyenkor a bencés? Elmegey lelkiatyjához és tanácsot kér. Ő az egyik szeged-alsóvárosi, tapasztalt lelki vezető ferences atyához ment, elé tárva ügyét. Az atya a következőket mondta neki: „Azt gondolod, hogy egy év múlva Te még ezt a munkát fogod végezni? Tévedsz. Egy év múlva vagy a föld alatt leszel, vagy a börtönben leszel, vagy Rómában leszel. Válassz.” Ezekkel vagy hasonló szavakkal biztatta. Gellért atya többször elmesélte e kulcsélményét. Az ő szavait így húsz esztendő távlatából illő rögzíteni, hogy feledésbe ne menjenek.

Némi gondolkodás után Gellért atya úgy döntött, vállalja a római utat, főleg, hogy dispozióit is kapott rá. A tanács utólag bölcsnek bizonyult, mert a római tartózkodás egészen további 48 esztendőn át tartott. A csodák éve (itthon rendszerváltás, Rómában *Annus mirabilis*) után hazatért, és ott folytatta, ahol 1946-ban munkája félbeszakadt: tanított, publikált, előadásokat és lelkigyakorlatokat tartott. Egy ilyen áttanított év és nyári szünet után, amikor egyhetes pihenőre ment az ausztriai St. Lambrecht apátságába, érte a halál. Útközben akart meghalni, nem ágyban, párnák között senyvedni. Így történt. Tizenöt évvel ezelőtt, 1999. július 29-én adta át nemes lelkét a Teremtőnek.

Gellért atya itt közölt emlékeit többször megemlítette, de nemigen beszélt a kalandos kiutazás részleteiről. Ennek leírására nemrég találtam rá a pannonhalmi levéltárban. Saját korában szigorúan bizalmasan kezelte ezeket az információkat, mert néven nevezett több személyt, kihez lehet fordulni, ha valaki el akarja hagyni az ausztriai orosz zónát.⁵ Nos, a rákövetkező tavaszon új helyzet állhatott elő, s bár az orosz zóna még fennmaradt, Magyarország számára megtörtént a békekötés (1947. február 10.). Ekkortájt iktathatták a főapáti irodán az iratot, amely ott várt türelmesen. A beszámoló azért is érdekes, mert nem csupán a saját, hanem négy fiatal rendtársának az útját is rögzíti. A főapáti dispozió arról is szólt, hogy ez a négy fiatal bencés kezdje meg tanulmányait Rómában, a Szent Anzelm Egyetemen. Ehhez kellett kiutazniuk, a tanév kezdetére.⁶

⁵ A négy szövetséges hatalom Ausztriát is megszállási zónákra osztotta fel, mint Németországot. Bécs és környéke szovjet zóna volt. Ez az állapot egészen 1955-ig tartott.

⁶ A megnevezett négy fiatal bencésről említjük meg, hogy tanulmányaikat követően Nyugaton kényszerültek maradni. Büki Gábor és Horváth Achilles 1947. szeptember 24-én a Szent Anzelm Prímásapátságban, a bencés apátkongresszuson ott tartózkodó Kelemen Krizosztom főapát kezébe tették le ünnepélyes fogadalmukat, mindkettőjüket 1949 júliusában a svájci Einsiedelnben Haász István ny. tábori püspök szentelte pappá. Gábor atya filozófiából doktorált, majd tanított a Szent Anzelmén, egészen 1997-ben bekövetkezett nyugdíjazásáig. 2013-ban halt meg. Achilles atya dogmatikából doktorált, 1953-ig volt Rómában, utána az Egyesült Államokba került, 1957-től a kaliforniai Woodside Perjelséghez tartozott, tanított a

Itt közöljük tehát ezt a szupertitkos naplót, amely egyben beszámoló levél is, címzettje Kelemen Krizosztom pannonhalmi főapát volt. Szövegét a mai helyesírás figyelembevételével javítottuk. Szögletes zárójelbe tettük utólagos kiegészítésünket, és ahol szükséges, jegyzetekkel láttuk el.

Békés Gellért OSB és társai

Két hét története. Kézírásos naplójegyzetek, 1946. szeptember 12–23.

Pannonhalmi Főapátsági Levéltár, kézírás. Jelzete: Főapáti Hivatal, ikt. sz. 30/47.

1946 Szeptember

Szigorúan bizalmas

„Post nubila Phaebus”

(Bécsi Gutenberg-szobor fölirata)

Szeptember 12, csütörtök.

A hajnali vonattal utaztunk Győrbe. Fél hét elmúlt, mire a teherautó a megbeszélt helyre ért. Győr határából még láttuk a reggeli nap fényében fürdő Szenthegyet. Némán búcsút intettünk. Nem mertem társaimra nézni, kicsit homályos volt a tekintetem. – Avanti!

8 óra körül már O[roszváro]n voltunk. A kocsi természetesen nem jött. Házigazdánk szívesen látott, de nekünk egy pohárka szilvórium is elég volt. Míg óránként egy-egy érdekelt urat bemutatott, nekem a második pohárkával is el kellett szopogatnom. Vezető sorsa! Egy óra után már kinn jártunk a határon. Katona hajtott, mi öten házigazdánkkal a kocsin. A major, ahol egy másik kocsira szálltunk át, már Ausztriában volt. A kocsis, odavaló béres, ismerték az osztrák katonák. Kettővel találkoztunk. „Grüss Gott”-unkra barátságosan intettek vissza. Másfél órát kocsikáztunk, míg a bécsi országútra

Minnesota állambeli St. John's Apátság egyetemén, 1975-ben halt meg. Karikás Günter 1955-ig volt Rómában, utána Svájcban, majd pedig húsz éven át a Burg Kastl-i magyar gimnáziumban és diákothonban működött. Később Bajorországban lelkipásztori szolgálatot végzett. 2011-ben halt meg. Iróffy Zsolt 1952-ben fejezte be római tanulmányait, akkor rendi dispozicióval a São Pauló-i alapítást erősítette és máig ott működik, mint a bencés gimnázium nyugdíjas igazgatója. Említsük meg, hogy bár itt nem szerepel, de 1947-től még két bencés csatlakozott hozzájuk (Endrédy Csanád és Jáki Szaniszló), így 1947–1952 között hat magyar bencés hallgatója volt a Szent Anzelm Pápai Egyetemnek. Irodalom: SOMORJAI ÁDÁM OSB: Magyar bencések Nyugaton, 1931–1992. Rend- és jogtörténeti vázlat, in *Collectanea Sancti Martini. A Pannonhalmi Főapátság Gyűjteményeinek Értesítője 1.*, Pannonhalma, 2013, 325–352.

értünk. Egész úton a pozsonyi vár képe kísért, a Kis Kárpátok Dunából kiemelkedő vonulatával. 20 km-en keresztül kísért ez a főséges panorama.

Wolfsthalban már várt ránk a villamos. Lekaszálódttunk a szekérről, s leráztuk magunkról az út porát. Kocsisunk egészen az állomásig vitt. Az utasok – a jó sógorok – mosolyogtak rajtunk. Tudták, honnan jövünk. Fél négykor már robogott a villamos; egy átszállással hat óra előtt a Hauptzollamtnál voltunk. A Pázmáneumba vitt utunk, de ott éppen nagytakarítás volt, s a rektor sem volt odahaza. Átmentünk a skótokhoz.⁷ Peichl apát úr barátságosan fogadott. A bőséges (hústalan) vacsora után aludtunk, mint a bunda.

13., péntek.

Reggel a francia tábori lelkészt kerestem föl, aki ajánló sorokat adott parancsnokságának útlevel osztályára. Hosszú az út még villamoson is a Kadetten Schuleig, mégis hiába mentem. Délután ismét kiutaztam! Egy másik hivatalba küldtek egy cédulával. Ott kellett volna megkapnom a „carte rouge”-t, mely a külföldiek útlevele Ausztriában (laisser passer a zónahatárokon). Másnap reggelre hívtak. – Közben társaim szépen beilleszkedtek a skótok napirendjébe, s örömmel vettek részt a komoly monasztikus rítus szerint végzett zsolozsmán.

14., szombat.

A francia útlevel hivatal visszaküldött a parancsnokságra. Nincs orosz kiutazási engedélyünk, ők nem adhatnak „laisser passer”-t. A parancsnokságon a prefektus elé kerültem. Őszintén elmondtam neki, hogy hiába is próbáltunk volna kiutazási engedélyt szerezni az oroszoktól; Budapesten félhivatalosan azt a tanácsot kaptuk, hogy csak jöjjünk, majd innen a megértő és előzékeny francia vezetőség tovább segít. A prefektus mérgelődött egy kicsit – valószínű számos hasonló esete van, mert két honfitársunk hasonló kéréssel várakozott – aztán visszaküldött az útlevel hivatalba, hogy ott majd Innsbruck-ig kapunk „laisser passer”-t. Természetes, hogy ismét elutasítottak. Az udvarias kapitány sajnálkozott, de szigorú rendelkezésekre hivatkozva – s ez meg is felelt a valóságnak, mert a feketén nyugatra utazó magyarok 80%-a francia vonalon ment, s ezért a galloknak kellemetlenségük volt – kiadta utamat.

Délután fölkerestem Father Gibbsont, az angol tábori lelkészt. Chestertonra emlékeztető testes redemptorista atyát találtam az Ungar Gasse 2. alatt. Egyen-

⁷ Bécsben a Bencés Apátság neve Schottenstift, a Ringen, a Schottentornál. Eredetileg a Szentföld felé zarándokló ír-skót-angol zarándokok számára alapították az ír-skót szerzetesek, a XV. századig ők adták a szerzetesi utánpótlást is, utána vált osztrákká. Az elnevezés őrzi ezt a történetet. Hasonló bencés apátság volt korábban Regensburgban is.

ruhában ült egy kerek asztal előtt, s pasziánszozott. Whisky-s üveg állott mellette. Barátságosan elbeszélgettünk. Elgagyogtam angolul, mi járatban vagyok. Néha egy-egy latin mondatban tört ki, de azt hiszem, ő könnyebben megértette az én angolomat, mint én az ő latinját. Mindenesetre élénk kézmozdulatokkal és arcjátékkal kísérte mondókáját. Elmondta, hogy hogyan szállította az oszt-rák és lengyel kardinálist Rómába, s hogy egy alkalommal Mindszenty útjában is része volt. Éppen Innitzerrel volt a Szentatyánál, amikor M[indezty] kihallgatásra érkezett. Igen kemény léptekkel vonult be, mint egy gárdista. Igen tetszett neki. Végül megbeszéltük, hogy másnap elmegyek vele 11 órai szentmiséjére a Schönbrunnba (angol főhadiszállás), ott bemutat egy illetékes angol tisztnek.

15., vasárnap.

Az angol tiszt, aki buzgó katolikus lévén többször ministrált neki, ezen a vasárnapon sajnos nem jelent meg. G[ibbson] bemutatott egy fiatal hadnagynak, aki másnap bevezet majd az illetőhöz.

Különben ifjúsági nap van ma Bécsben. Lányok-fiúk együtt vonulnak föl a Rathaus elé. Szocialista és kommunista ifjúság a néppártiakkal és a kath. ifj. szervezetekkel. Ifj. összefogás készült. A szocialisták elrontották: elfoglalták a néppárti és kath. szervezetek (többség!) számára közepén kijelölt helyet, s amikor a közoktatásügyi miniszter fölszólította őket, hogy adják át helyüket, kifütyülték. Erre a mi szervezeteink külön gyűlésre vonultak, s az összefogásból nem lett semmi, sőt a botrány csak kiélezte a helyzetet. – Fölkerestem a Pázmáneum vicerektorát, Gianone Egont.⁸ Figyelmeztetett, hogy nagyon megnehezítették a kiutazást szeptember elején, mert sokan jártak feketén.

16., hétfő.

Az angol tiszt, fiatal kath. ezredes, még mindig nincs itt. Helyettesének mutattak be. Jól beszél németül. Őszintén elmondtam helyzetünket. Fölírta adatainkat, s megígérte, hogy mindent megtesz érdekünkben. Megtudtam, hogy a parancsnokság kulturális szakosztályának hivatalában vagyok, s nekik az „intelligence service”-szel kell elintézniük ügyünket. Ekkor már megvolt Innitzer helyettesének ajánló levele is, amit barátunk magánál tartott. E nélkül még Gibbson támogatására sem vettek volna komolyan bennünket!

Délután Leoncini⁹ ajánlólevelével elmentem az olasz konzulátusra. Ott tudtam meg, hogy az angol engedély mellé olasz vízumra is szükség van. Dr. Gaja,

⁸ Gianone Egon dr. teol., pápai prelátus (1910–1999), esztergomi főegyházmegyes pap, a Pázmáneum növendéke is volt, Bécsben doktorált 1935-ben, 1940–1987 között működött a Pázmáneumban, előbb mint prefektus és gazdasági vezető, vicerektor, majd mint rektor.

a konzul fölvette adatainkat, s táviratilag kérte a római külügytől a vízumot. A táviratot természetesen nekem kellett fizetni. Utána kivillamosítottam a nunciatura új uditorejához (nuncius még nincs, állítólag a chile-it nevezték ki ide).¹⁰ Mons. Borettini¹¹ barátságos, értelmes, negyven év körüli olasz. Azt mondta, hogy a római vízumra hiába várunk (pedig „válasz fizetve” ment). Esetleg segítségünkre lesz s táviratot küld az államtitkárságra, hogy sürgessék a külügyben.

17., kedd.

Várákozunk. A testvérek olvasnak, tanulgatnak. Együtt imádkozunk a skótokkal. Örülnek nekünk, kevesen vannak. Három hősi halottjuk s hadifoglyuk is van, ha jól emlékszem. A reform egészen külön úton halad, az apáttal az élen.¹² A kórusra csak ők vannak [kötelezve]. Ruhájuk beuroni, csak gallérjuk a régi. A reform vonalán is többen vannak harminc éven fölüliek. Nagyszerűen dolgoznak. A *monasztikus napirend* mellett (5-kor kelés; laudes, prima, tertia, konventmise; háromnegyed 1-kor sexta, nona; ebéd után vesperás komplet,¹³ 7-kor vacsora, 8-kor matutinum), két osztályban (gimn.) ismét ők tanítanak,

⁹ Luigi Leoncini a pannonthalmi bencés gimnázium olasz lektora volt. Később Rómában a Békés Gellért által szerkesztett Katolikus Szemle felelős kiadója. 1993-ban halt meg Rómában. Életrajzához lásd jegyzetünket: SOMORJAI ÁDÁM: *Az Apostoli Szentszék és Mindszenty József kapcsolattartása, III/2. Tanulmányok és szövegközlések*, METEM, Budapest, 2012, 199.

¹⁰ Gellért atya információja, úgy tűnik, nem volt pontos. Az előző nuncius került ide Chiléből, Maurilio Silvani naupaktoszi c. érsek, aki 1946. november 4-ig volt ausztriai internuncius, tehát éppen ebben az időben telt le a szolgálata. Lehet, hogy áthelyezése előtt valamilyen oknál fogva éppen távol volt. Utána 1949-ig kellett várni az új internunciusra: Giovanni Battista Dellepiane sztaupoliszi c. érsek 1949-ig Kongóban volt apostoli delegátus, 1949. január 12-től működött Ausztriában, előbb mint internuncius, majd 1951-től mint nuncius. Bécsben halt meg 1961-ben.

¹¹ Mons. Luigi Borettini, nunciaturai uditore, Reggio Emilia egyházmegye olasz pap, bécsi szolgálatát követően Rómában, Özsentsége Államtitkárságán rendelkezési állományban volt, 1958-ban Cameriere Segreto Sopranumerario (létszámfölötti titkos kamarás) kinevezést kapott.

¹² A monasztikus reform érzékeny kérdés volt Pannonthalmán, nem véletlen, hogy Gellért atya ezen szempont köré csoportosítja megfigyeléseit. A magyarországi bencések reformját 1929-től pápai vizitáció írta elő, Gellért atya 1932-ben lépett be Pannonthalmán. A pápai vizitációra és Kelemen Krizosztom pannonthalmi főapát kinevezésére lásd VÁRSZEGI IMRE ASZTRIK: *Kelemen Krizosztom pannonthalmi főapát (1929–1950)*, (Pannonthalmi Főapátok 1.), METEM, Budapest, 1990. Továbbá SOMORJAI ÁDÁM OSB: *Visitatio apostolica Institutum Vitae Consecratae in Hungaria. A magyarországi szerzetesrendek apostoli vizitációja, 1927–1935*, (Rendtörténeti Füzetek 13.), Pannonthalma, 2008.

¹³ Németül „Komplet”, latinul „completorium”, magyarul „kompletórium” (lásd alább). A napot befejező imádság.

s folyamatosan átveszik ismét *az iskolát*, ahonnan a nácik zavarták ki őket, ezenkívül élénk *pasztorációs* munkát végeznek: plébániatemplomuk egyike Bécs leglátogatottabb templomainak, különböző korú ifjúsági csoportjaik vannak (isk. kívül, plébániai A. C.¹⁴) Kindergarten-től egyetemistákig lányok-fiúk, s férfi és női egyesület is. Vasárnap este 6-kor a vesperást az egész templom (nincs tele) együtt éneкли velük, s a kompletóriumot is együtt mondják.

18., szerda.

Telefonáltam Schönbrunn-ba. Még mindig semmi. Az olaszoknál sem. – Délután megnéztük az antifasciszta¹⁵ kiállítást. Sötét tények, valóságnak megfelelő adatok német hozzáértéssel és némi szocialista célzattal rendezve.

19., csütörtök.

Még mindig semmi. Ismét elmentem az ordinariatusra és aláírtam a segédpüspök úrral egy-egy német–orosz személyazonossági bizonyítványt, mindegyikünk számára.

20–21. péntek–szombat.

Telefonon kihívtak Schönbrunnba. Udvariasan tudtomra adták, hogy nagy nehézségeik vannak. Mivel nincs orosz kiutazási engedélyem, ők sem adhatnak Tarvis¹⁶ felé angol útlevelet, mert Bécs határán túl még *orosz zónában* kell utazni (Bécset hosszú km-re orosz zóna veszi körül!) s az angol „pass”-ra rá kell vezetni a magyar útlevél számát. Az oroszok tehát ezt kérni fogják s hozzá a kiutazási engedélyt is. Ők nem viselhetik a kellemetlen következményeket. Amúgy is kényes a szövetségesek közti viszony. Kértem, hogy legalább azzal a föltétellel állítsák ki, hogy majd csak az angol zónában használom, az orosz zónán átszököm. Így sem vállalták. Sőt még röplőgépen sem. Különben is Rómáig közel 20 font, 80 dollár egy jegy. Menjek

¹⁴ Értsd: Actio Catholica.

¹⁵ Mai helyesírásunk szerint „antifaszista”. Azonban ez a szó a mai értelmezésben nem fejezi ki a szó korabeli tartalmát. Az olasz fasizmus nem azonos a német náciizmussal, a magyar fasizmus szó mai értelemben összekeveri a kettőt, mert a szovjet terminológiát vette át, amely elsősorban a náciizmust érti alatta. Az olasz „fascismo” kifejezés ráadásul a szó eredeti, antik, latin etimónjára is utal: „fascēs”. Ezért meghagytuk ezt a fajta szokatlan, de a forrásban így található írásmódot. Gellért Rómában írta a beszámolót, hatott rá az olasz nyelvi környezet, még ha az antifaszista kiállítás Bécsben – meglehet – a náciizmus elleni hangsúllyal készült is.

¹⁶ Németül Tarvis, olaszul Tarvisio, az olasz határátkelőhely.

vissza Pestre, szerezzek kiutazást Bécsig, hogy ittlétem legális legyen, akkor majd beszélhetünk. Szombaton visszamentem hozzájuk – hiába!

22., vasárnap.

Az amerikai lelkészhez készültem, az előzmények után reménytelenül. Eszembe jutottak a jezsuita kispapok. Vajon mi lehet velük? Elmentem a jezsuitákhoz. Éppen ma utazik az első kettő, s még nyolcan a köv. napokban – szólt a fölvilágosítás. Ők nem voltak benn, de bemutattak *P. Montjoie*-nak, aki végre egyenesbe irányított. Fölvilágosított, hogy az eddigi sikertelenségnek igazi oka az, hogy angolok–franciák–amerikaiak egyaránt nagyon félnek a kémektől (orosz!), akik sokszor pap ruhában is befurakodnak az ő zónáikba. Végletekig bizalmatlanok. Ő azonban tudja, hová kell fordulni. Névjegyére néhány sort írt, s egy francia rendőrtiszt címét adta meg. Az ő közbenjárására utaznak a magyar jezsuiták is. – Gutenberg szobra előtt jöttem haza. Mosolyogva olvastam a fölírást: „Post nubila Phaebus”. A testvérek – s ki tudja hányan még – jól imádkoztak.

23., hétfő. Szent Gellért vigiliája.

Egy órán belül elintéztém, ami után tíz napja hiába futkosom. Ugyanaz a francia kapitány, aki egyszer már elutasított, most a rendőrtiszt soraival kezemben, mosolyogva fogad. Holnap kezünkben lesz a *carte rouge*.

Persze a határ után ez még csak a második akadály leküzdése. Hátra van még az orosz zóna határa, ahol kérhetik útlevelünket. Ezért fényképet szereztünk a *carte rouge*-ra és bécsi címünket írjuk a lakhely rovatba – hátha elég a ruszkinak. A negyedik akadály az olasz határ lesz, mert a vízum még nem jött meg, jöllehet a sürgetés elment az államtitkárságra.

Magyar pap utasnak legyen egyházi igazolványa (pápai missziótól Bpsten vagy ordináriustól franciául), forduljon *P. Montjoie* jezsuita atyához, s a dolog a jó Isten kegyelméből menni fog.

Főapát úrnak hódoló kézcsoánkunkat küldjük, mindenkit szeretettel köszöntünk.

Gellért és társai.

„A két hét történetének” folytatása

Bizalmas, tovább küldeni.

Szeptember 24. kedd. Kezünkben van a *carte rouge*. Borettini tanácsára várjuk az olasz vízumot, nélküle nehezen jutunk tovább Innsbruckból.

- 25–26. Hiába várunk a válasz-táviratra. A konzul, minden barátsága és készsége ellenére, nem akarja „anticipálni” a vízumot. Holnap indulunk vízum nélkül.
- 27., péntek. Délben útrakeltünk, Günther, Zsolt meg én, a salzburgi gyorsal. Hat óra után hagytuk el Ennsnél az orosz zónát. Az orosz katona leszállított a vonatról s a parancsnokhoz vitt, mert a *carte rouge* nem volt neki elég. Ott megmutattuk az útleveleket is. Összehasonlította fényképeket s a neveket, s készséggel engedett tovább. Orosz vízumot nem keresett. Az amerikai ellenőrzésnél valami fertőtlenítővel nyakon spricceltek. Európába értünk.
- 28., szombat. Reggel hatkor értünk Innsbruckba. Éjszaka ismét álltunk amerikaiaknál és franciáknál egy-egy órát a zónahatáron, de igazoltatás nem volt. A Canisianumban nem volt hely. A jezsuita házban a kibombázott rendőrséget helyezték el. Végül az Innrain-on, a bencés plébánián kötöttünk ki. A plébános Nideralteich-i bencés,¹⁷ egyik hívénél szerzett szállást.
- 29., vasárnap. Gábor és Achilles is megjött. Tőlük nem kérték az oroszok az útlevelet. Elég volt a *carte rouge*. Tegnapi délután kinnjártam a Brenneren. Telefonáltam Bolzanóba (engedélyt kaptam, hogy átmenjek az olasz póstára!) A prior megígérte, hogy szerez határátlépést. Ma délután fölmásztunk Heilig Wasserhez. Búcsújáróhely. Gábor és Achilles Voldersban¹⁸ kaptak szállást keresztos nővéreknél, akiknek bencés lelkészük van (8–10 km Innsbrucktól).
- 30., hétfő. A Brennerről semmi válasz. A Croce Rossa Italiana útján express levelet küldtem Rómába, a Primás Apát titkárságára. Leírtam részletesen helyzetünket, közbenjárást kérek vízumunk ügyében.
- Okt. 1., kedd. Zsolt és Günther is kimentek Voldersba. Élelmiszerjegyek nélkül nem vehetjük továbbra is igénybe ennek a kedves, ízig-vérig katolikus tiroli családnak a vendéglátó szeretetét. Én maradtam. Délután egy magyar fiatalemberrel hozott össze a gondviselés. A vatikáni misszió tagja. Megsúgta, hová kell menni. Természetesen a bécsi vonal folytatása.
- 2., szerda. Ma nem fogadhatott a kapitány. Ismét fölmentem a Brennerre s beszéltem Bolzanóval (Muri-Gries). Nem tehetnek semmit. Próbálkozzunk még egyszer a prefektusnál. Csak „nihil obstat” kell, a többit megcsinálják a Brenneren.
- 3., csütörtök. Kapitányomat autóbaleset érte, ma sem fogad.
- 4., péntek. Ma végre beszéltem vele. A bécsi jezsuita nevére egyszerre barátságos lett. Jó barátok. Számomra meg a jezsuita kispapok vezetője számára tud

¹⁷ Nideraltach Bajorországban, a Duna partján, Passautól nyugatra található, ősi alapítás, az „Annales Altahenses” értékes forrás a magyar középkorra, pl. innen tudjuk, hogy Géza fejedelem halálának napja 997. január 1.

¹⁸ Az itt és a következőkben említett falvak könnyen fölkereshetők a google maps révén, és ennek segítségével virtuálisan végigjárhatjuk ezt a romantikus útvonalat.

egy módot. Mi lenn Rómában elintézhették a többiek vízumát. Várni kell hétfő estig.

- 5., szombat. Kinn jártam Voldersban. A testvérek tisztességes helyre kerültek. A nővérek, szokott módon, szinte kényeztetik őket. Persze a jegyek hiánya miatt számukra is teher négy személy, de megértik, hogy más megoldás nincs. Innsbruckban még az egyetemistáknak sincs helye. A Canisianumban hivatalok vannak. Sok a romház.
- 6., vasárnap. A gyönyörű, napfényes őszi napok után beköszöntött az erős ősz. Fischerék gazdag teológiai könyvtárát (pap fiuk van) böngésem.
- 7., hétfő. Dél előtt megtudtam, hogy fénykép is szükséges. Az utolsó kettőt Bécsben a *carte rouge*-nál használtam föl. A plébános ismerőse kisegített, estére megvolt a kép, holnapra talán a passzus is (osztrák igazolvány Dél-Tirolba).
- 8., kedd. Szívvel kívánom az Európai Egyesült Államokat a vámhatárokat illetően. Svájcba még nehezebb bejutni, mint Olaszországba. Talán Franciaországba a legkönnyebb, ha megvan a helyes bécsi vonal. – Kezembem a szükséges papírok.
- 9., szerda. Nem mehetünk a Brenneren, mert ismerősek vagyunk. Útirány Landeck (vasút), Nauders (autóbusz) – Passo di Resia (gyalog). Vandersig az Inn felső szakasza. Szédítő mélységű völgy, sziklaoldalon kapaszkodó autót. Túlsó oldalon a svájci határ. Vandersből egy óra járás a hágó. Az olaszok nem engedtek át: itt zárva a határ, menjünk a Brenneren. Hiába minden magyarázkodás, komolyan őrzik a határt – de csak az útnál. Naudersben bekopogtattunk a plébánoshoz. Őrangyalunk vezetett: elmondta, hogy éjszaka egy lengyel papot visz át egyik híve a határon. Azonnal elhatároztuk, hogy mi is velük megyünk. – Éjfélkor Resiában voltunk. Egy parasztgazda szállást adott. Reggel az autótúton breviáriumozva lesétáltunk Marienbergbe.¹⁹ 3 órás út. Senki sem állított meg. Az apát²⁰ igen kedves volt. Pénzt kaptam, s estére már Bolzanóban voltam.

G.

¹⁹ Marienberg apátságát 1090-ben alapították Svájcban, 1146-ban újjalapították Mons Mariae-nál a dél-tiroli Vinschgauban (Val Venosta, Malles közelében, Olaszország), 1340 m magasan, festői alpesi környezetben. A Svájci Bencés Kongregáció hetedik apátsága.

²⁰ Ulrich Patscheider OSB 1928–1957 között volt apát.